

«Ikke at penger betyr noe, men ...»

KARIANNE BJELLÅS GILJE

NORSK FORM

CATHRINE HOLST

ARENA

– Kunne dere tenke dere å bidra med en artikkel om forskere, tidsskriftpublisering og penger?

Framgangsmåten til redaktøren for herværende antologi var til forveksling lik måten andre redaktører – antologiredaktører, tidsskriftredaktører, alle vi som henter inn bidrag – gjerne går fram: Først en samtale om tema, og om hvorfor han ønsket at akkurat vi skulle skrive om dette temaet. For til slutt å henge på en (litt brydd?) kommentar om det pekuniære: – Og som det meste annet i denne sjangeren er det dessverre ikke akkurat snakk om timebetaling ... (Til orientering, honoraret er 1500 kroner. Eller som antologiredaktøren skriver i eposten som bekreftet artikkelbestillingen: «Når det gjelder betaling, får hver forfatter et symbolsk honorar på kr 1500. Det er med andre ord æren,

berømmelsen og tjenesten for menneskeheten som er hovedbelønningen deres.»)

Hva driver forskeren? Og mer spesifikt i vår sammenheng: Hva driver forskeren når han eller hun skriver for tidsskrift, det være seg i de mer faginterne tidsskriftene eller i organer som henvender seg utover eget forskerfelleskap? Idealet om at forskeres skrijving, i likhet med forskergjærningen mer generelt, bør være fundert i et slags grunnleggende kall, står etter alt å dømme sterkt. Søken etter ny innsikt og erkjennelse og et genuint ønske om å opplyse og formidle er forventede, men også som regel helt reelle drivkrefter når forskeren setter seg til tastaturet.

Men om vi nå ser litt bort fra dette – hva da? Hva utover slike ideelle fordringer driver forskerne ut i tidsskriftsoffentligheten og former deres manøvrering der? I alle seriøse skribenter, forskere inkludert får vi anta, gjenfinner vi fire hoveddrivkrefter, hevder George Orwell i essayet «Why I Write». Det første han trekker fram er «ren egoisme»: Ønsket om å være flink, bli snakket om, bli husket etter at man er død, hevne seg over dem som var stygge med en i barndommen. Og andre motiver – ønsket om å drive verden i en bestemt retning («politisk hensikt»), gleden over selve språket og framstillingen («estetisk entusiasme») og sannhets- og faktasøken («historisk impuls») – er ifølge Orwell tett koblet til dette første, egoismen.

Orwell er selvfølgelig ikke alene om å ha analysert behovet for selvrealisering og egenutvikling, higen etter ære og berømmelse, etter å bli begjært og beundret. Kampen om status og makt i academia og kulturliv, og, for noen fagfelts del, også i den politiske sfære, har opptatt mange analytikere. Pierre

Bourdieu og Michel Foucault har tolket vitenskapelige strider som, fremfor alt, kamper om kulturell definisjonsmakt, om hvem som skal gis autoritet til å bestemme hva som skal telle som gyldig og interessant kunnskap. Logikken i academia fremstilles slik som vesensforskjellig fra mekanismene i det private næringsliv, der kampen typisk står om penger, profitt og økonomisk makt (og om å bli begjært og beundret, naturligvis). I en slik forenklet todeling ligger tidsskriftpublisering nærmere logikken i academia.

Det kan synes opplagt, men kan gjerne understrekes: Mange forskere, tidsskriftbidragsyttere inkludert, er helt klart opptatt, *mer* opptatt, av annet enn penger. Hvis høy inntekt hadde vært det sentrale, hadde man rett og slett funnet seg noe mer lukrativt å bruke tid og krefter på enn å forske og skrive. Mye av det arbeidet forskere tar på seg er grovt underbetalt med tanke på tidsbruk og honorar: For eksempel å være fagkonsulent på manus for forlag. Å anmelde bøker. Å redigere antologier eller tidsskrifter. Eller altså å skrive i dem. Tidsskriftsskriving har en timebetaling som ville fått fagforeninger til å reagere om pengebeløpene hadde dukket opp i avisartikler om bygge- og vaskebransjen.

Ett bevis for at penger sjelden er tidsskriftskribentenes hoveddrivkraft eller redaktørens lokkemiddel, kommer klart fram i en spørreundersøkelse fagbladet *Journalisten* gjorde blant de 83 medlemstidsskriftene i Norsk tidsskriftforening.¹ På spørsmål om bidragsyttere fikk betalt svarte 29 prosent av tidsskriftene nei, 39 prosent ja, og 31 prosent «noen ja, noen

---

1 *Journalisten* 9/2011.

nei». I forbindelse med denne artikkelen gikk vi nærmere inn på tallene, i en ny spørreundersøkelse til redaktørene i tidsskriftforeningens medlemstidsskrift (se mer nedenfor). Her ba vi dem om å oppgi faktiske honorarer – hvis tidsskriftet betaler sine bidragsyttere. Noen kommentarer fra tidsskriftredaktører som *ikke* honorerer bekrefter inntrykket av idealisme, dugnadsånd og andre motiver enn de rent økonomiske blant tidsskriftsbidragsyttere. Ikke minst status og anerkjennelse, det være seg her og nå eller under evighetens synsvinkel: «Ingen honorar, ingen poeng i tellekantsystemet, men selvfølgelig fryktelig mye cred for å bidra». Ikke penger, men «de får alle sin lønn i himmelen».

Slik er tidsskriftvirkeligheten altså, det er bare å stadfeste. Men er den *bare* slik? Er det den hele og fulle sannhet at tidsskriftpubliserende forskere og akademikere ikke bryr seg om kroner og øre? En ting er at mange betrakter for mye pengesnakk som prosaisk, upassende og for «materialistisk» – og at i alle fall forskere med fast lønn forventes (eller forventer av seg selv) å levere artikler til vitenskapelige tidsskrifter nasjonalt og internasjonalt som ikke gir direkte godtgjørelse til skribentene. Det betyr ikke nødvendigvis at man ikke er opptatt av penger. Og om vi nå snur på flisa: Kanskje *burde* det økonomiske opptatt forskere og skribenter mer, og mer uttrykkelig?

Med utgangspunkt i forskeres tidsskriftspublisering, skal vi her trekke fram noen forhold som tyder på at pengemotivet på ingen måte er irrelevant, men snarere tett vevd sammen med andre motiver når forskere skriver:

Tellekantsystemet ser langt på vei ut til å fungere etter intensjonen. Systemet deler inn faglige tidsskrifter (gjerne kalt «publiseringskanaler») i to nivåer, 1 og 2, der nivå 2-kanaler, de fleste av dem engelskspråklige,² gir flest publiseringspoeng, fordi disse antas å være de beste og fremste kanalene målt ut fra norske forskeres egne vurderinger. Poengjakten har gått godt for mange. Veksten i antall publiseringspoeng nasjonalt har vært på mellom fire og ti prosent årlig mellom 2007 – året etter tellekantsystemets innføring – og 2010 (tre av årene var veksten høyere enn ni prosent).³ Når poeng står i sentrum, blir nivå 2-kanalene naturlig nok særlig attraktive. For eksempel får man tre poeng per artikkel i nivå 2-tidsskrift, mot ett poeng i tidsskrift på nivå 1. Et sentralt spørsmål er hva som driver forskerne til poengsankning i tellekantsystemet. Først, la oss ikke se bort fra det ideelle: Mange publiseringspoeng kan være en indikator på erkjennelseslyst og vilje til viten. Det dreier seg selvsagt også om status og prestisje – produktivitet og tellende publisering gir anseelse hos kolleger og i omverdenen, og bidrar til at man meritterer seg med henblikk på stillinger. Formelt skal publiseringspoeng kanskje ikke trekkes inn i ansettelsessammenheng (det het lenge at tellekantsystemet ikke skulle brukes som mål på prestasjoner på individnivå), men det gjøres stadig oftere. Tilsvarende gjelder når man søker om forskningsmidler

-
- 2 Det finnes også enkelte norskspråklige tidsskrifter på nivå 2, som *Historisk Tidsskrift* og *Edda*. De fleste tidsskrifter på norsk er imidlertid på nivå 1. Det samme gjelder selvfølgelig en rekke tidsskrifter på engelsk og andre språk.
  - 3 Database for statistikk om høgre utdanning. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, http://dbh.nsd.uib.no/statistikk/kategori_publiseringer.action;jsessionid=DB1030E201F4F1262D2AB85F0A4CC1EF

– det er en fordel å kunne vise til suksess i tellekantsystemet. Og da er vi inne på det: Nivå 2-publikasjoner gir i høyeste grad, og det er viktig i vår sammenheng, også penger. Dette er også satt offisielt i system, ettersom departementet fordeler midler mellom institusjonene, universitetene og høgskolene, blant annet på basis av nivå-systemet. Jo flere publiseringspoeng blant institusjonenes forskere, jo mer penger. I neste omgang fordeler institusjonene internt penger mellom forskerne ut fra samme logikk. Hvor mye av midlene som fordeles ut fra en slik nøkkel kan variere mellom institusjoner og institutter/sentre, men flere steder varierer størrelsen på driftsmidler for den enkelte forsker, betydelig ut fra publiseringnivå- og omfang.⁴ Nå kan det sies at driftsmidler ikke verdsettes som et gode i seg selv, men snarere ut fra hva de kan transformeres til av ny innsikt, nye samarbeidspartnere, forskningsopphold utenlands osv. Forskningsopphold utenlands dreier seg imidlertid også om privatøkonomi, om betaling av dyre flybilletter, leie av leilighet i pressområder, finansiering av barnepass, og om å leve

---

4 Et eksempel: På et av instituttene en av artikkelforfatterne er tilknyttet, økes driftsmidlene med nesten det dobbelte årlig (fra 30 000 til 50 000 kroner), hvis man produserer i gjennomsnitt 2 publiseringspoeng i gjennomsnitt de siste tre årene. Har man skrevet for eksempel fire artikler i nivå-1 tidsskrifter (4 x 1 poeng), for eksempel i *Nytt Norsk Tidsskrift*, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, *Journal of Applied Philosophy* og *Rationality & Society*, og to bokkapitler på nivå-1 forlag (2 x 0,7 poeng), for eksempel Universitetsforlaget og Gyldendal Akademisk, i tillegg til å ha publisert i tidsskrifter som ikke gir poeng (for eksempel *Samtiden*, *Syn* og *Segn* eller *Prosa*) i i løpet av en tre-årsperiode, får man med andre ord ingen ekstra påskjønnelse. To nivå-2 artikler i samme periode (2 x 3 poeng), for eksempel *Nursing Ethics* og *Feminist Theory*, gir derimot uttelling. Hvorvidt tidsskrifter på nivå 2 gjennomgående er bedre enn tidsskrifter på nivå 1 (er *Nursing Ethics* et bedre tidsskrift enn *Rationality & Society*?), er en stor diskusjon som vi skal la ligge her.

standsmessig, det vil si ikke altfor langt under den levestandard man har hjemme. Da kan den ekstra støtten man fikk eller ikke fikk ut fra prestasjonene i tellekantsystemet vise seg avgjørende.

Tidsskrifter honorerer. Selv om det riktignok er rundt halvparten av Tidsskriftforeningens 83 medlemstidsskrift som ikke honorerer, er det flere som honorerer, både når vi teller uten og med de vitenskapelige (der honoreringen primært skjer ut fra tellekantsystemet). Vår nevnte spørreundersøkelse avdekket tildels finmaskede og gjennomtenkte, men ofte underkommuniserte honoreringspraksiser. Der Norsk Journalistlag jobber med klare frilanssatser for artikler og nylig har lansert «Frilanskalkulatoren. no» (selv om satsene er veiledende og sjelden følges slavisk), lager hvert tidsskrift sin egen honoreringspraksis ut fra både skrevne og uskrevne praksiser i andre mediebedrifter og -redaksjoner. Sammenlikningsgrunnlaget tidsskriftene bruker er blant annet avisenes honorar for eksterne bidragsytere (anmeldere/kritikere, kommentatorer), hva forlagene betaler for konsulentoppdrag, hva forfatterforeningene, Kritikerlaget og Norsk Forfattersentrum har av veiledende satser for ulike bidrag, hva tidsskrift man kan sammenliknes med betaler for artikler, osv. Kort sagt: Den enkelte tidsskriftredaksjon skuler til hvor mye de bidragsyterne man ønsker seg potensielt kan få – også i kroner og øre – for å bruke sin tid til å bidra annetsteds. Derfor er det også flere som lønner ferskinger lavere, de erfarne noe mer. Det finnes imidlertid mange eksempler på det nesten motsatte: Man lønner de med sikker, gjerne fast inntekt lavere, og frilansere (både ferske og erfarne) noe mer.

Dette finmaskede systemet, innenfor en honorarramme fra 0 til ca. 8000 kroner for et bidrag, er et tydelig uttrykk for

tidsskriftenes vilje til å vise at de setter *pris* på sine bidragsytere og vil *belønne* dem, bokstavelig talt. Summene er imidlertid i all hovedsak svært beskjedne, og kun i sjeldne tilfeller reell timebetaling for oppdraget (det mest vanlige honoraret blant de tidsskriftene som honorerer er mellom 1000 NOK og 3000 NOK for et bidrag, alt etter artikkellengde og stoffmengde, om man forventer nylesning av mye materiale o.l.).

Viljen til å lønne om tidsskriftet har evnen, bunner trolig i en slags rettferdighetssans: En motvilje mot å utbytte intellektuell arbeidskraft, men også et ønske om å trekke gode skribenter ut fra en trolig berettiget antagelse om at «money talks», også blant dem som ikke gjerne snakker om penger. Undersøkelsen viser videre at tidsskriftene som honorerer redaktør oftere honorerer bidragsytere, enten i direkte honorarer eller gjennom tellekantsystemet. Enten dugnad i alle ledd, eller en viss økonomisk honorering i alle ledd, synes å være logikken. For selv de som ikke gjerne snakker om penger, vet gjerne noenlunde hva de man snakker med tjener på ulike typer oppdrag og arbeid. Er det penger involvert i tidsskriftet, ut over produksjons- og distribusjonskostnader, går en andel til bidragsyterne. Utsagn i undersøkelsen tyder også på at det plager flere av redaktørene at det ikke er mer penger til disposisjon: «vi skulle gjerne hatt råd til å honorere mye mer», «det er pinlig hvor lavt vi kan honorere, det ville nesten vært bedre å slippe å snakke om penger» osv.

Stadig flere tidsskrift styrker sin økonomi. Selv om enkelte redaktører hevder at det ville være en lettelse å slippe å snakke om penger, er de bevisst at de ikke slipper unna økonomien, uansett hvilken plassering i hierarkiet pengene har i deres tidsskrift.

Norske tidsskrifter generelt har da også de siste årene søkt om mer midler fra økonomiske velgjørere, både gjennom Norsk tidsskriftforening og som enkeltaktører. Tidsskriftforeningen, som arbeider for en styrking av norske tidsskrift også i økonomisk henseende, har jobbet fram en Kopinor-avtale for foreningen og en innkjøpsordning for tidsskrift gjennom Norsk kulturråd. Dette har blant annet ført til noe høyere omsetning for utvalgte, primært allmennkulturelle tidsskrift. Kulturrådet er for øvrig tidsskriftenes største enkeltstående økonomiske støttegiver, med utdeling av 23,6 millioner kroner i 2010. En annen viktig aktør på dette feltet, stiftelsen Fritt Ord, økte sine bevilgninger til tidsskrift fra 1,4 millioner kroner i 2009 til 2,1 millioner kroner i 2010. Igjen: Beløpene er forholdsvis beskjedne, men like fullt er det snakk om noe utvidede økonomiske rammer. Og om pengepotten blir større i et tidsskrift, får gjerne de skrivende klasser nys om det. Vi kan anta at dette bidrar til visse forventninger, om enn ikke eksplisitte krav, om at tidsskriftene skal honorere bidragsyterne. Og at tidsskriftene i det hele tatt søker støtte og kontinuerlig jobber for å bedre sin økonomi, viser at dette er noe som opptar redaksjonene – selv om mange påstår det er mer av nød enn lyst. I de allmennkulturelle tidsskriftenes sfære er det også en konkurranse tidsskriftredaksjonene imellom, kanskje primært om de beste ideene, temaene og artiklene, men selvfølgelig også om bidragsytere. Honorarsatser fra sammenlignbare tidsskrift i vår undersøkelse viser at redaksjonene er orientert om hva andre kan honorere – eller ikke honorere. Flere tidsskrift som vanligvis ikke honorerer, oppgir også at de ved flere anledninger har søkt stiftelser, kulturrådet og andre om penger

til enkeltnumre – for nettopp å kunne honorere. Annoncesalg er også blitt mer vanlig – tidsskrift som Vinduet, Syn og Segn og Prosa er eksempler på tidsskrift som fra midten av 2000-tallet økte annonseomsetningen. I sum tyder dette på at norske tidsskrift generelt opererer mindre uavhengig eller mer avhengig av denne pengeøkonomien nå enn for bare ti år siden.

En adekvat inntekt er i siste instans et være eller ikke være, også for tidsskriftsskribenter. Vi skal alle leve av noe, og vi ønsker en levestandard som ikke skiller seg dramatisk fra dem vi omgås. Dette er underkommunisert, men faktum er at inntektsnivå trolig er ganske utslagsgivende når det gjelder arten og omfanget av ens involvering i tidsskriftsoffentligheten. Et ikke utypisk mønster er dette: Som ung, fri og frank, uten forsørgelsesforpliktelser, og med venner uten hus og barn, er små og ustabile inntekter en del av «pakka», ikke generelt selvfølgelig, men innenfor visse kulturelle segment. Dette lar seg godt forene med publisering i tidsskrifter relativt uavhengig av honorering, det være seg direkte honorering, eller indirekte, for eksempel gjennom tellekantsystemet. I takt med økt forsørgelsesbyrde og høyere levestandard i omgangskretsen, endres gjerne prioriteringene. Det blir viktigere med høyere og fastere inntekt. Resultatet blir da enten at man avslutter sin karriere som tidsskriftsskribent – hvor mange unge skribenter har ikke blitt «lansert» i allmennkulturelle tidsskrifter, for så å forsvinne fra scenen etter få år? Eller at man mer eller mindre uttalt og bevisst målretter publiseringen med henblikk på inntjening, for eksempel gjennom å bli en vellykket poengsanker i tellekantsystemet som innkasserer de midler og, etter hvert, de faste stillinger dette utløser. Kort sagt, på et tidspunkt ønsker

man åpenbart ikke lenger å leve på billig vin, vann og brød og publikasjoner i Prosa og Nytt Norsk Tidsskrift alene.

Dette gir grunnlag for følgende oppsummering: Når forskere publiserer i tidsskrifter, er penger et motiv, i flere henseender et sentralt motiv – erkjent eller ei – men et motiv de færreste snakker eller ønsker å snakke så mye om. Har vi et problem her? I en forstand slett ikke. Alle trenger et materielt grunnlag for sitt liv og virke, forskere også. Et annet spørsmål er hva som vil skje med norske publiseringskanaler, herunder tidsskriftene, på sikt. Vil kvaliteten på norsk kritisk offentlighet falle i takt med at stadig flere, og stadig yngre forskere, ser seg nødt til å satse det meste på engelskspråklig nivå 2-publisering for ikke å stilles på sidelinjen i akademia? Relatert til dette er spørsmålet om de nye belønningsmekanismene inkluderer og ekskluderer andre grupper og typer enn før. Har de som ender opp som forskere og faste leverandører av tidsskriftsartikler en annen profil og andre motivasjoner nå enn før? Hvilke effekter vil dette i så fall ha på forskning, tidsskrifter og samfunn?

Et første bud er uttrykkelig og fordomsfri diskusjon av saken. Pengenes rolle for livet i forsknings- og tidsskrifts-Norge er, på systemnivå, men også for hver og en av oss, for vesentlig til ikke å bli snakket om. Det dreier seg ikke om å redusere tidsskrifts-skriving allment til kalkyler og fagforeningskamp, langt derifra, men om at forskerne, erkjennelsens fortropp, landets presumptivt lyseste hoder, må ta innover seg – erkjenne – faktiske rammevilkår, egne og andres handlingsmotiver, og mulige effekter av disse.

Når dette er sagt: Erfarne og etterspurte skribenter hevder gjerne at et oppdrag enten skal være prestisjefyllt, veldig morsomt

eller altså godt betalt for at man skal si ja. Helst skal alle, eller i alle fall to av kriteriene, være oppfylt. Underveis i helge- og kveldsarbeidstimene med herværende artikkel kunne vi ikke unngå å spørre oss selv hvorfor i alle dager vi takket ja til å bidra. Var det fordi antologiredaktøren var så pågående og overbevisende? Fordi vi mener penger ikke bør være tabu i tidsskriftoffentligheten, og synes temaet og antologiinitiativet er viktig og godt? Fordi vi satser på at antologien blir såpass interessant lesning at det gir oss en viss cred å være blant skribentene?

Jo, det er vel en mer eller mindre bevisst miks av dette og andre av de motivene vi har sneiet innom i artikkelen som var grunnen til at vi svarte ja på henvendelsen og satte oss til tastaturet. For i dette tilfellet kan vi i alle fall med hånden på hjertet si: De 1500 kronene før skatt var det ikke.